

Zihin Engelli Çocuğu Olan Ailelerin Algıladıkları Sosyal Destek Düzeyinin İncelenmesi*

Öğr. Gör. Meral Deveci¹

Prof. Dr. Emine Ahmetoğlu²

¹Namık Kemal Üniversitesi/ Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Çocuk Gelişimi Programı,
mdeveci@nku.edu.tr

²Trakya Üniversitesi/Eğitim Fakültesi, Temel Eğitim Bölümü, Okul Öncesi Eğitim Anabilim Dalı,
emineahmetoglu@trakya.edu.tr

Özet: Bu çalışmada zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin; anne ya da baba olma durumuna, anne babanın birlikte ya da ayrı olmasına, annenin ve babanın öğrenim durumuna, ailenin sosyal güvencesinin olup olmamasına, ailenin ekonomik durumuna, çocuğun yaşına, cinsiyetine ve engel derecesine göre incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışma 2017-2018 Tekirdağ il merkezindeki özel eğitim kurumlarına devam eden, zihin engelli çocuğu olan 90 anne ve 35 baba olmak üzere toplam 125 ebeveyn ile yürütülmüştür. Araştırmaya gönüllü olarak katılan ebeveynlere araştırmacılar tarafından hazırlanan 'Genel Bilgi Formu' ve ailenin algıladığı sosyal destek düzeyini belirlemek için 'Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' uygulanmıştır. Verilerin analizinde; Shapiro-Wilk Testi, Mann-Whitney U testi, Kruskal-Wallis testi yapılmıştır ve istatistiksel açıdan anlamlı bulunan karşılaştırmalar sonrasında Post-Hoc analizleri uygulanmıştır. Araştırma sonucunda, zihin engelli çocuğa sahip ebeveynlerin anne ya da baba olmaları ile algıladıkları aile desteği ve özel kişi desteği alt boyutu ve sosyal destek toplam puanı arasında anlamlı fark bulunmamış, arkadaştan algılanan sosyal destek alt boyutunda ise; babaların, annelere göre, daha fazla sosyal destek algıladığı bulunmuştur. Annenin ve babanın öğrenim durumunun sosyal destek algısında fark yaratmadığı, sosyal güvencesi olan ailelerin, sosyal güvencesi olmayan ailelere göre, evli olan ebeveynin eşinden ayrılmış olan ebeveyne göre, ekonomik düzeyi orta ve yüksek olanların, düşük olanlara göre daha fazla sosyal destek algıladığı bulunmuştur. Ayrıca; çocuğun cinsiyetinin ve engel derecesinin algılanan sosyal destek üzerinde fark yaratmadığı ancak çocuğun yaş grubunun özellikle 13- 18 yaş arasında çocuğu olan ebeveynlerin, daha az sosyal destek algıladığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Zihin Engelli Çocuğu Olan Aile, Sosyal Destek, Zihin Engeli

Examination Of The Social Support Level Perceived By The Families With Mentally Retarded Children

Abstract: In this study, it is aimed to examine the social support level perceived by the families with mentally retarded according to the status of being a mother or a father, whether the parents are together or apart, the education level of the mother and the father, existence of the social security of the family or not, the economic status of the family, the age and disability level of the child. The study is conducted with 125 parents, 90 mothers and 35 fathers, who have mentally retarded children, who study in special education institutions in the province center of Tekirdag in 2017-2018. The 'General Information Form' prepared by the researchers and the 'Multidimensional Perceived Social Support Scale' are applied to the parents, who voluntarily participated in the survey, to determine the level of social support perceived by the family. In the analysis of the data, Shapiro-Wilk test, Mann-Whitney U test and Kruskal-Wallis test are conducted and Post-Hoc analyzes were applied after statistically significant comparisons. In result of the research, it was found that there was no significant difference between family support and special person support subscale and social support total score perceived by the parents with mentally retarded children as being mothers or fathers. On the other hand, in the sub-dimension of the perceived social support from friends, fathers were found to perceive more social support than mothers did. It is found that education level of the parents did not make any difference in the perception of social support. It is also observed that families with social security, married parents, those, who had mid and high economic levels, perceived more social support when compared to the families without any social security, separated parents and those, who had low economic levels, respectively. In addition, it is understood that the gender of the child and the degree of disability did not make a difference on the perceived social support, however, the parents of the child's age group, especially children aged between 13 and 18, perceived less social support.

Keywords: Families with Mentally Retarded Children, Social Support, Mentally Disabled

*Bu çalışma 24-25 Mart tarihinde VII. International Balkan and Near Eastern Social Sciences Congress Series kongresinde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

GİRİŞ

Her anne baba dünyaya gelecek çocuklarının öncelikle sağlıklı olması diler. Çünkü çocuklar anne babalar için geleceğe dair güzel hayaller ve umut demektir (Arıoğlu ve Gültekin, 2017: 2). Engelli çocuklar da tıpkı normal gelişim gösteren akranları gibi aynı beklenti ve umut dolu ortama doğarlar. Ancak çocuğun durumu 'hoş olmayan sürpriz, şok, hayal kırıklığı' yaratarak (Viton, 2015: 125), anne babanın psikolojik durumu, sosyal ilişkileri ve kişisel tutumlarında değişikliğe sebep olabilir. Bu nedenle zihin engelli çocukların ebeveynleri ortalamadan daha yüksek stres, anksiyete ve depresyon riski taşımakta bu da aile işlevlerinde bozulmaya, bazı fiziksel ve sosyal sorunlara yol açmaktadır. Ebeveynler, yaşamın parçası olmakta zorlanmakta (Mconnell vd., 2015: 100-101), genellikle kendilerini toplumdan soyutlama eğilimi göstermektedirler (Cuzzocrea vd., 2015: 4).

Çocuğun durumu, ailede psikolojik sosyal sorunlara yol açtığı gibi ailenin beklentilerinde de farklılaşmaya da neden olmaktadır. Aile için çocuğun bakımından, sağlık problemlerine, çocuğun alacağı eğitime kadar pek çok zorlukla mücadele başlanmaktadır (Sivrikaya ve Çiftçi Tekinarslan, 2013: 18). Bu mücadelenin başarılı olmasında kritik noktada olan, çocuğun bakımından, gelişimine kadar sorumluluğu olan ebeveyn, eğer uzmanlardan ya da çevresindeki kişi veya kişilerden destek alıyorsa stresi azalır, yükü hafiflemektedir. Yani sosyal destek, süreçte yaşanabilecek güçlüklerin önüne geçilmesinde, hem ailenin fiziksel, psikolojik sağlığının korunmasında, yaşam kalitesinin artmasında, hem de çocukların gelişiminde potansiyel kaynak olarak görülmektedir (Ersoy ve Çürük, 2009; Canarslan ve Ahmetoğlu, 2015).

Sosyal destek, insanların birbirine yardım etme aracı olarak görülmektedir. Alanyazında sosyal destek ile sosyal ağ kavramlarının birbirinin yerine kullanılmaktadır. Sosyal ağ; ailenin günlük sorunlarıyla baş etmesine yardımcı olan insanlardan oluşmaktadır. Bu ağ genelde geniş aile, arkadaşlar, komşular, meslektaşlardan oluşan doğal destek sistemi olan gayri resmi sistem ile sosyal hizmet uzmanı, doktor, avukat gibi profesyonellerden oluşan ya da yasalar çerçevesinde hizmet veren kuruluş ve sivil toplum örgütleri resmi destek sisteminden oluşmaktadır. Sosyal ağı oluşturan kişi ve kuruluşlar 'onaylama, rehberlik ve iyilik etme,

duygusal yardım, bilgi ve somut yardım gibi destekleyici davranışlar sergilemektedirler (Proctor vd., 1999). Destekleyici davranışlar, bireyler arası değerlerin, duyguların paylaşılmasına, ihtiyaçları karşılayarak sosyal rollerin yerine getirilmesine ve yaşamın getirdiği değişikliklere uyum sağlanmasına katkıda bulunup zorluklarla mücadelede bireylere güç katarak (Akgün ve Gökçeaslan-Çiftçi, 2010: 26-27), strese karşı 'tampon' (Cuzzocrea vd., 2016: 4-5) görevi yapmaktadırlar.

Sosyal desteğin farklı kaynaklardan alınan çok boyutlu bir yapısı vardır. Alanyazında var olan 'bilgi, materyal, maddi, duygusal, sosyal birliktelik ait olma, günlük bakım' gibi destek tipleri duygusal destek ve araçsal destek olarak gruplanmaktadır. Duygusal destek; bireyin başka kişilerle özel sorunlarını paylaşması ile 'yakın ilişki' ve 'başkalarıyla birlikte olma' olumlu duygularını yaratarak, kişilerin yalnızlık hissini azaltmakta, yaşanan stresi düşürmekte ya da önlemektedir. Araçsal destek ise, ailelere bilgi desteğinin sunulması ya da maddi olarak desteklenmeleri anlamına gelmektedir. Çocuğun bakım ve eğitimine yönelik destek araçsal destektir (Kaner, 2003: 58). Bu çalışmada, desteğin farklı kaynaklardan (aileden, arkadaş ve özel kişilerden) algılanan duygusal destek boyutu araştırılmış, ebeveynlerin araçsal desteği nasıl algıladığı ele alınmamıştır. Ayrıca sosyal destek ağının genişliği, yani bireylere destek olan kişi sayısı değil, ebeveynlerin algıladığı sosyal destek incelenmiştir. Dolayısıyla aile bir ya da daha fazla kişiden sosyal destek alıyor olabilir. Ancak önemli olan ebeveynin bunu nasıl algıladığıdır.

Yapılan çalışmalar sosyal destek ağlarının stresli durumlarda psikolojik iyi olma üzerinde etkili olduğunu (Bailey vd., 1994), ebeveynlere destek veren kişi sayısı arttıkça ve bu destekten duyulan memnuniyet derecesi arttıkça ebeveynlerde depresif belirtilerin azalır, benlik saygısının yükseldiğini (Yurdakul ve Girli, 1999), sosyal desteğin ebeveynlerin benlik saygısına olumlu katkı sağlayarak, ilişkilerinin kalitesini arttırdığını bunun da ebeveynlerde öznel iyi oluşu desteklediğini (Lu vd., 2015), engelli çocuğu olan ebeveynlerin yaşam memnuniyetini olumlu olarak etkilediğini yani kendini iyi hissetmesinde sosyal desteğin anahtar faktörlerden biri olduğunu işaret etmektedir. Boyd (2002), Weis (2002), Şentürk ve Varol Saraçoğlu (2013), annelerle yaptıkları çalışmalarında, engelli çocuğu olan annelerin

diğer annelere göre daha fazla maddi ve manevi zorluk yaşadığını ve daha çok desteğe gereksinim duyduklarını, destek alan annelerin çocuklarıyla duygusal olarak daha ilgili olduklarını, yüksek düzeyde sosyal destek algılayan annelerin; benlik saygısının yüksek, stres ve depresyon düzeyinin düşük olduğunu bildirmişlerdir.

Ayrıca, Duyan (2007: 55) araştırmasında engelli çocuğu olan ailelerin psiko-sosyal ve ekonomik koşullar ya da çevrelerindeki kişilerin tutumuna bağlı olarak yalnızlık da yaşayabildiklerini, dolayısıyla tüm yaşamı değişen ailenin bu duruma uyum sağlarken, sosyal çevrenin de duruma uyumunun ve desteğinin gerekli olduğunu, Kaner'de (2004: 8-10), çocuğun varlığına uyumda ailelerin aldıkları destek nedeniyle sorunların üstesinden gelebileceğini ifade etmektedir. Ekas' a (2010: 1275) göre, sosyal destek ebeveyne umut vererek ve geleceği olumlu bir şekilde değerlendirmeye yönlendirerek, olumsuz etkiyi azaltmaktadır. Sevilen ve desteklenen duyguların bir sonucu olarak, ebeveynin geleceğe bakış açısı olumlu yönde değişebilmektedir.

Sosyal desteğin, engelli çocuğu olan ailelerin yaşadığı stres ve çeşitli psikolojik sorunları azaltan faktörlerden biri olduğu konusunda artan bilgiler ışığında konuya dikkat çekmek amacıyla yapılan bu çalışma ile ailenin içinde bulunduğu durum saptanarak, engelli çocuğa sahip olan aileler için sosyal destek iklimini teşvik edip, aileler için psikolojik ve sosyal destek programı oluşturmada, içeriğin hazırlanması ve hedeflerin saptanmasında alanda çalışan eğitimcilere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Çalışmada zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladıkları sosyal destek düzeyinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda, ebeveynin, anne ya da baba olma durumuna, medeni durumuna, öğrenim durumuna, sosyal güvence durumuna, ekonomik durumuna, çocuğun; yaşına, cinsiyetine engel düzeyine göre farklılık göstermekte midir? sorusuna cevap aranmıştır.

1.YÖNTEM

1.1 Araştırma Modeli:

Araştırma zihin engelli çocuğu olan ailelerin algıladığı sosyal destek düzeyinin çeşitli değişkenler açısından inceleneceği ilişkisel tarama modelinde bir çalışmadır. İlişkisel tarama

iki ya da daha çok sayıda değişken arasında birlikte değişimin varlığını ve veya derecesini belirlemeyi amaçlayan araştırma modelleridir (Karasar, 2017).

1.2 Evren ve Örneklem:

Araştırmanın evrenini Tekirdağ il merkezinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığına (MEB) bağlı özel eğitim kurumlarına devam eden, zihin engelli çocuğu olan aileler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini, araştırmaya gönüllü olarak katılan, özel eğitim kurumlarına devam eden zihin engelli çocuğu olan 90 anne, 35 baba toplam 125 ebeveynden oluşmaktadır. Örneklem basit seçkisiz örnekleme yolu ile belirlenmiştir.

1.3 Veri toplama araçları:

Araştırmada ailenin demografik ve sosyo-ekonomik bilgilerine ulaşmak için araştırmacılar tarafından hazırlanan 'Genel Bilgi Formu' ve algılanan sosyal destek düzeyini belirlemek için 'Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği' kullanılmıştır.

Genel Bilgi Formu:

Araştırmacılar tarafından hazırlanan bu form, ebeveynin yaşı, medeni durumu, ekonomik durumu, öğrenim durumu, engelli çocuğun cinsiyeti, yaşı, engel derecesi ile ilgili sorulardan oluşmaktadır. Form, ebeveynler tarafından doldurulmuştur.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği, sosyal desteğin öznel değerlendirilmesi amacıyla Zimet vd. tarafından 1988 yılında geliştirilmiştir. Aile, arkadaş ve özel bir insan olmak üzere üç alt boyutu bulunmaktadır.7 dereceli Likert tipi ölçektir. Her alt ölçekteki dört maddenin puanlarının toplanması ile alt ölçek puanı elde edilmekte ve bütün alt ölçek puanlarının toplanması ile toplam puana ulaşılmaktadır. Elde edilen puanın yüksek olması algılanan sosyal desteğin yüksek olduğunu göstermektedir (Eker ve Arkar, 1995). Ölçeğin geçerlik çalışması 1995 yılında Eker ve Arkar tarafından yapılmıştır. Yapılan çalışma sonucunda 3 faktörün bizim kültürümüz için de geçerli olduğu görülmüştür. Ölçekle ilgili ikinci çalışma 2001 yılında Eker, Arkar ve Yıldız tarafından, gözden geçirilmiş formuyla yapılmıştır. Yapılan çalışma sonunda: ölçeğin üç faktörlü bir yapıya sahip olduğu; iç

tutarlılıkta Cronbach alfa değerinin .89 olduğu saptanmıştır (Eker vd., 2001). Bu araştırmada ölçeğin güvenilirliğine bakılmış, Cronbach Alpha katsayısı .93 bulunmuştur.

1.4 Verilerin analizi

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden ve Genel Bilgi Formundan elde edilen veriler SPSS-20.0 istatistik programı ile analiz edilmiştir. İlişkisel karşılaştırmalarda grup sayısı iki ise Mann Whitney U testi, üç ya da daha fazla ise Kruskal-Wallis Testi kullanılmıştır. Puanlar

arasında anlamlı fark bulunduğu farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek Post-Hoc analizleri uygulanmıştır.

2. BULGULAR ve TARTIŞMA

Araştırmaya 90 anne, 35 baba olmak üzere 125 ebeveyn katılmıştır. Katılımcıların %12,8'i (16 kişi) 35 yaş ve daha küçük yaşta, %46,4'ü (58 kişi) 36-45 yaş arasında, %29'u (37 kişi) 46-55 yaş arasında, %8'i (11 kişi) 56-65 yaş arasında, %2 si (3 kişi) 65 ve üstü yaşta.

Tablo 1: Anne Babaların Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Toplam ve Alt Alanlarında Aldıkları Puan İlişkisi Mann Whitney U Testi Sonuçları

Sosyal Destek	Formu Dolduran	n	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Aile	Anne	90	61,06	5495,00	1400,00	0,322
	Baba	35	68,00	2380,00		
Arkadaş	Anne	90	58,50	5265,00	1170,00	0,025*
	Baba	35	74,57	2610,00		
Özel kişi	Anne	90	59,53	5358,00	1263,00	0,085
	Baba	35	71,91	2517,00		
Toplam	Anne	90	58,83	5294,50	1199,50	0,051
	Baba	35	73,73	2580,50		

* p<0,05

Tablo 1 incelendiğinde anne babalar arasında algılanan sosyal destek ölçeğinden alınan toplam puan bakımından (U: 1199,50; p:0,051; p>0,05), ölçeğin alt faktörleri olan aileden algılanan sosyal destek puanı (U:1400,00; p:0,322; p>0,05) ve özel kişiden algılanan sosyal destek puanı bakımından (U:1263,00; p:0,085; p>0,05) anlamlı fark bulunmamıştır. Anne ve babaların arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek bakımından babaların lehine anlamlı fark bulunmuştur (U:1170,00; p:0,025; p<0,05). Diğer bir deyişle babaların annelere göre arkadaşlarından daha fazla sosyal destek algıladığı bulunmuştur.

Engelli çocuğa sahip olan aileler ile yapılan çalışmalarda, çocukla ilgili bakım yükünün ve çocuğun ihtiyaçlarının karşılanmasında birincil olarak annenin sorumlu görüldüğü, (Kaner, 2004; Ersoy ve Çürük, 2009; Kırbaş ve Özkan, 2013) ev dışında işi olmayan anneler için arkadaş ilişkilerinin sınırlı olabileceği (Şentürk ve Varol Saraçoğlu, 2013) belirtilmektedir.

Alanyazın bu çalışmayla benzer ve farklı sonuçlar içermektedir. Sungur Bozdoğan (2011), zihin engelli çocuğa sahip ebeveynlerin algıladığı sosyal destek ve yalnızlık puanı arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmada anne babalar arasında algılanan sosyal destek toplam puanı ve sosyal

destek alt faktörleri arasında anlamlı bir ilişki bulunmadığını, Bilgin' de (2012), orta ve ağır düzeyde zihin yetersizliği olan çocukların ebeveynlerinin kaygı, depresyon ve algıladıkları sosyal destek düzeyini incelediği çalışmada, anne ve babalar arasında algılanan sosyal destek açısından aralarında anlamlı fark bulunmadığı sonucunu bildirmiştir.

Yurdakul ve Girli (1999), zihin engelli, otistik ve normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelerin sosyal destek ağ genişliğini, sosyal destekten memnuniyet düzeylerini ve bu aileler arasında sosyal desteği algılama ve sosyal destek memnuniyeti arasında fark olup olmadığını belirlemek amacıyla yaptığı çalışmada, engelli çocuğu olan anne babaların sosyal destek ağının, normal gelişim gösteren çocuğu olan ailelere göre daha dar olduğunu, ebeveynlerin en çok destek aldıkları kişilerin aileleri olduğunu, arkadaş desteğinin az olduğu sonucunu bildirmiştir.

Kaner'in(2003) ve İlhan'ın (2014), yaptığı çalışmalarda da duygusal destek, yakın ilişki desteği, bilgi desteği, bakım desteği ve maddi destek alt boyutları olan farklı bir ölçek kullanılmış ve anne babaların destek türlerini benzer şekilde algıladıklarını bulunmuştur. Bu çalışmalarda sadece bakım desteğinde babaların

daha fazla destek algıladığını ve bununda babaların annelere göre çocuklarının bakımını daha az üstlenmelerinden kaynaklanabileceğini ifade etmiştir.

Ekas vd. (2010), yaptığı çalışmada ebeveynin arkadaşından ve eşinden algıladığı sosyal

desteğin onun yaşam doyumunu ve psikolojik iyi oluşunu olumlu etkilediğini, aile üyelerinden aldığı sosyal desteğin bireylerin psikolojik iyi oluşlarını olumlu yönde etkilediğini bildirmiştir.

Tablo 2: Anne Babaların Medeni Durum, Sosyal Güvence, Ekonomik Düzey ve Çocuklarının Cinsiyetine Göre Algılanan Sosyal Destek Düzeyi Puanına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları

		n	Sıralar Ortalaması	Sıralar Toplamı	U	p
Medeni Durum	Evli	105	66,11	6941,50	723,50	0,028*
	Boşanmış	20	46,68	993,50		
Sosyal Güvence	Var	113	65,08	7353,50	443,50	0,049*
	Yok	12	43,46	521,50		
Ekonomik Düzey	Düşük	27	48,00	1296,00	918,00	0,015*
	Orta ve yüksek	98	67,13	6579,00		
Çocuk Cinsiyet	Kız	55	65,56	3606,00	1784,00	0,483
	Erkek	70	60,99	4269,00		

* p<0.05

Tablo 2 incelendiğinde ebeveynlerin medeni durumuna göre algıladıkları sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark olduğu bulunmuştur (U:723,50; p: 0,028; p<0,05).

Bu durumun evli olanların lehine bir durum olduğu görülmektedir. Evli olanların eşinden ayrılmış olana göre daha fazla sosyal destek algıladığı bulunmuştur.

Bu bulguya paralel olarak, Bilgin (2012), çalışmasında evli olan ebeveynlerin sosyal destek algılarının daha yüksek olduğunu, Görgü (2005) ise, eşlerin birlikte ya da ayrı olmalarının sosyal desteği algılamada fark yaratmadığını bildirmiştir.

Eş desteği ile ilgili yapılan çalışmalarda, Waieland ve Baker (2010), çalışmalarında eş desteğinin, sosyal destek açısından etkili olduğunu ancak evlilik kalitesinin de destek olarak görülmesi gerektiğini ayrıca, eşlerin birbirine verdiği desteğin kişilerin ruh sağlığını da koruduğunu ortaya koymuştur. Allen vd., (2000), medeni durumun sosyal desteğin göstergesi olduğunu, evlilerin birbirine duygusal ve araçsal açıdan destek olduğunu, kişilerin bir sorunla karşılaştığında, ilk önce eşlerinden destek aldığını belirtirken, evli olmanın her zaman olumlu eş desteğinin garantisini olmayacağını, bildirmişlerdir.

Tablo 2 incelendiğinde, sosyal güvence durumuna göre (U: 443,50; p:0,049; p<0,05) ve ekonomik düzeye göre (U:918,00; p:0,015;

p<0,05) algılanan sosyal destek açısından anlamlı fark olduğu bulunmuştur. Başka bir ifade ile sosyal desteği olanların olmayanlara göre, kendilerini ekonomik olarak orta ve yüksek düzey olarak tanımlayanların, düşük olarak tanımlayanlara göre daha fazla sosyal destek algıladığı söylenebilir.

Bu bulgu, alanyazında yüksek ekonomik duruma sahip olmanın, çocuğun ihtiyaçlarını karşılama ve sosyal ağı daha geniş tutabilme anlamında görüldüğü, bu nedenle maddi imkanları olan ailelerin daha fazla sosyal destek algıladığı sonucu ile örtüşmektedir. Yapılan çalışmalar ayrıca ekonomik açıdan desteklenen, zorluk yaşamayan ailelerin kendilerini güvende hissederek psikolojik, sosyal sorunlardan daha az etkilenebildiğini göstermektedir (Bilgin, 2012; İlhan, 2014; McConnel ve Savage, 2014). Ayrıca Lu vd., (2015), düşük gelire sahip olmanın aileler için yaşam memnuniyeti üzerine olumsuz etkiye sahip olduğunu, yüksek gelirin ebeveynlerin uyumuna katkıda bulunup, ailenin günlük yaşamına destek olduğu sonucunu bildirmekte ve ekonomik durumun aynı zamanda yaşam doyumuyla ilişkili olduğu sonucunu ortaya koymaktadır.

McConnell ve Savage (2014), anne babaların yüksek sosyal destek aldığı ve maddi sıkıntılarının olmadığı durumda, engelli çocuklarının davranış problemlerinin sayısı ve yoğunluğu fazla olsa bile aile yaşamındaki uyumlarının daha yüksek olduğunu bildirmiştir.

Tablo 2 incelendiğinde, çocuğun cinsiyeti ile sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark bulunamamıştır (U:1784,00; p:0.483; p>0,05). Bu bulgu, ebeveynlerin sosyal destek algısında çocuğun cinsiyetini gözlemmediği şeklinde açıklanabilir.

İlhan'ın (2014), çocuğun cinsiyeti ile algılanan sosyal destek arasında fark olmadığını bildiren

çalışması ile bu çalışmanın cinsiyet değişkenine ilişkin bulgusu benzerlik göstermektedir. Bu çalışma sonucundan farklı olarak, Kaner (2003), okul öncesi dönemde erkek çocuğu olan ebeveynin, kızı olanlara göre daha yüksek sosyal destek algıladığı, ayrıca ergenlik döneminde kızı olan ebeveynin okul öncesi dönemde kızı olanlardan daha yüksek sosyal destek algıladığı sonucunu bildirmiştir.

Tablo 3: Anne Babanın Öğrenim Durumu, Çocuğunun Yaşı ve Engel Derecesine Göre Algılanan Sosyal Destek Puanına İlişkin Kruskal-Wallis Testi Sonuçları

	n	Sıralamalar Ortalaması	sd	χ^2	p	
Anne Öğrenim	İlkokul mezunu	75	59,67	3	2,436	0,487
	Ortaokul mezunu	13	75,04			
	Lise mezunu	27	67,07			
	Üniversite mezunu	10	61,30			
Baba Öğrenim	İlkokul mezunu	55	59,95	3	3,941	0,268
	Ortaokul mezunu	15	55,97			
	Lise mezunu	35	62,83			
	Üniversite mezunu	20	76,97			
Çocuk Yaş	0-6 yaş	6	78,17	3	15,734	0,001**
	7-12 yaş	49	62,70			
	13-18 yaş	42	48,40			
	19 yaş ve üstü	28	82,16			
Engel Derecesi	Hafif	35	57,56	2	1,938	0,379
	Orta	45	61,62			
	Ağır	45	68,61			

* p<0.05 ** p<0.001

Tablo3 incelendiğinde anne öğrenim durumu [χ^2 (3)=2.436; p:0,487; p>0,05] ve baba öğrenim durumu [χ^2 (3)=3.941; p:0.268; p>0,05] ile sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark bulunamamıştır. Bu bulgular doğrultusunda anne babanın öğrenim düzeyinin algılanan sosyal destek açısından fark yaratmadığını söyleyebiliriz.

Sungur Bozdoğan (2011), zihin engelli çocukların ebeveynlerinin algıladıkları sosyal destek ile eğitim düzeyleri arasında fark olmadığını sonucu ile bu çalışma bulgusu örtüşmektedir.

Alanyazın annelerin eğitim düzeyine ilişkin farklı bulgular içermektedir. Annelerin öğrenim durumuna göre algıladıkları sosyal destek arasında farkın anlamlı olmadığı bulgusuna ulaşan çalışmalar (Kahrman ve Bayat, 2008; Bilgin, 2012; Kırbas ve Özkan 2013) bu çalışma sonucu ile örtüşmekte, annenin eğitim düzeyi yükseldikçe algıladıkları sosyal destek düzeyinin arttığı (Karadağ, 2009; İlhan, 2014) sonuçlarını içeren çalışmalarla bu bulgu örtüşmemektedir.

Bilgin (2012), duygusal desteğin alt boyutu olan yakın ilişki desteğinde babanın eğitim düzeyine göre algıladıkları sosyal desteğin farklılaştığını, İlhan (2014), babaların eğitim düzeyinin, algılanan sosyal desteği etkilediğini, babanın eğitim düzeyi arttıkça algılanan sosyal desteğin attığı sonucuna ulaşmıştır ki bu sonuçlar bizim çalışmamızdaki baba öğrenim durumu bulgusu ile örtüşmemektedir.

Analiz sonuçları (Tablo 3) algılanan sosyal destek ölçeğinden alınan puanların çocukların yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığını göstermektedir [χ^2 (3)=15,734; p:0,001; p<0,05]. Bonferroni düzeltmeli ikili grup karşılaştırma sonuçlarına göre ailelerin algıladığı sosyal destek puanları 13-18 yaş grubu çocuğa sahip ailelerin sosyal destek toplam puanı 19 yaş ve üstü çocuğa sahip ailelere göre sosyal destek toplam puanından istatistiksel olarak daha düşük bulunmuştur (p: 0,000). Buna göre 13 -18 yaş arası çocuğu olan ebeveynin daha az sosyal destek algıladığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bu sonuca göre çocuğun yaşının, ailenin algıladıkları sosyal desteği etkilediği söylenebilir. Ancak, ailelerin sadece belli yaşlarda desteğe ihtiyacı olduğu anlamında düşünülmemelidir. Bu bulgu ile zihinsel engelli çocuğun her farklı gelişim dönemi ile ilgili sağlanacak desteğin gerekliliği ve ergenlik döneminin (13-18 yaş) ailelerin desteklenmesi açısından önemli olduğu ifade edilebilir.

Kaner'in (2003) çalışması, 7-12 ve 13-18 yaş grubunda çocuğu olan ailelerin okul öncesi döneminde çocuğu olan ailelere göre daha çok duygusal destek bildirdiği, bu çalışma sonucu ile tutarlılık göstermemektedir. Bu bulguların aksine Özkan (2002), çocuğun yaşının algılanan sosyal desteğin yordayıcısı olmadığı, İlhan'da (2014), çocuğun yaşının algılanan sosyal destekte fark yaratmadığı bulgusuna ulaşmıştır.

Analiz sonuçları (Tablo 3) algılanan sosyal destek ölçeğinden alınan puanların çocukların engel düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir [$\chi^2 (2)=1.938$; $p>0,379$; $p>0,05$]. Başka bir ifade ile çocuğun engel derecesi ailenin sosyal destek algısını etkilemediği sonucu bulunmuştur. Bu bulgu ile ailenin içinde bulunduğu durumun ve sosyal olarak destek mekanizmalarının işletilmesinde çocuğun zihin engel düzeyi değil, engelli olması durumuna göre ele alınması gerekliliği ifade edilebilir.

Sivrikaya, (2012), çocuğun engel derecesi ile algılanan sosyal destek arasında anlamlı bir fark olmadığını bulgusu ile yapılan çalışmanın bulgusu paralellik göstermektedir. Gölalmiş (2005) ise, annelerin algıladığı sosyal desteğin çocuğun engel derecesine göre farklılaştığını, çocukların engel derecesi arttıkça annelerin olumsuz duygularının arttığını ve daha az gelecek planı yaptıklarını ve sosyal destek algılarının azaldığı sonucunu bildirmiştir. Akkök vd., (1992), temel becerileri kazanmış olan hafif düzey zihin engelli çocukların ebeveynlerinin orta ve ağır düzeyde zihin engelli çocuğu olanlardan daha az stres yaşadığını, çocuğun engel düzeyi arttıkça yaşanan stresin arttığı sonucunu bildirmişlerdir.

3.SONUÇ

Araştırmada, zihin engelli çocuğu olan anne babaların algıladıkları sosyal destek düzeyinin; anne ya da baba olma durumuna, anne babanın birlikte ya da ayrı olmasına, annenin ve babanın öğrenim durumuna, ailenin sosyal güvencesinin olup olmasına, ailenin ekonomik durumuna,

çocuğun yaşına, cinsiyetine ve engel düzeyine göre incelenmesi amaçlanmıştır.

Araştırmaya katılan anne babaların algıladıkları sosyal desteğin toplam puan bakımından ($p>0,05$) ve ölçeğin alt faktörleri olan aileden ve özel kişiden algıladıkları sosyal destek bakımından ($p>0,05$) aralarında anlamlı fark olmadığı, arkadaşlarından algıladıkları sosyal destek bakımından, babaların annelere göre daha fazla sosyal destek algıladığı belirlenmiştir ($p<0,05$).

Araştırmaya katılan ebeveynlerin medeni durumuna göre algıladıkları sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark olduğu ($p<0,05$), evli olan ebeveynlerin eşinden ayrılmış olanlara göre daha fazla sosyal destek algıladığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan, annelerin ve babaların öğrenim durumu ile sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark olmadığı tespit edilmiştir ($p>0,05$). Anne ve babanın öğrenim durumunun algılanan sosyal destek açısından fark yaratmadığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan anne babaların sosyal güvenceleri olup olmasına göre ve ekonomik düzeye göre algılanan sosyal destek açısından anlamlı fark olduğu tespit edilmiştir ($p<0,05$). Sosyal desteği olanların olmayanlara göre, kendilerini ekonomik olarak orta ve yüksek düzey olarak tanımlayanların, düşük olarak tanımlayanlara göre daha fazla sosyal destek algıladığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılanların sosyal destek ölçeğinden alınan puanların çocukların yaşlarına göre anlamlı bir şekilde farklılaştığı ($p<0,05$), ailelerin algıladığı sosyal destek puanları 13-18 yaş grubu çocuğa sahip ailelerin sosyal destek toplam puanı 19 yaş ve üstü çocuğa sahip ailelere göre sosyal destek toplam puanından istatistiksel olarak daha düşük olduğu tespit edilmiştir. 13 -18 yaş arası çocuğu olan ebeveynin daha az sosyal destek algıladığı belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ebeveynin, çocuğunun cinsiyeti ile sosyal destek toplam puanı bakımından anlamlı fark olmadığı ($p>0,05$) belirlenmiştir.

Araştırmaya katılan ebeveynin, algılanan sosyal destek ölçeğinden aldığı puanların çocukların engel düzeyine göre anlamlı bir fark olmadığı ($p>0,05$), çocuğun engel düzeyinin sosyal destek algısını etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Bu bulgulara dayanarak, ailenin duygusal ihtiyaçlarının karşılanması için sosyal destek

sistemlerinin arttırılması, ailelere rehberlik edilmesi, çocuklarının her gelişim dönemine ait desteğin sağlanması, kamu ve sivil toplum örgütleri ile bu konuda toplumsal eğitimin sürekliliği, aile eğitimlerinin devamlılığı ve ekonomik yüklerinin azaltılmasında gerekli çalışmaların yapılması, aileye sunulan çevre desteğinin çocuğa da yansıtacağı düşüncesiyle aile bireylerinin gelişimine olanak sağlayacak sosyal destek projelerinin hayata geçirilmesi için tedbirlerin alınması ailenin yaşadığı stresin azalması, ruh sağlığının korunması açısından gerekli görülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, R., Gökçeşlan Çiftçi, E. (2010). Engelli çocuğa sahip ailelerde güçlendirme yaklaşımı ve sosyal destek. *Ufukun Ötesi Bilim Dergisi*, 10 (1-2), 23-35.
- Akkök, F., Aşkar, P., Karancı, N. (1992). Engelli bir çocuğa sahip anne babalardaki stresin yordanması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 7.
- Allen, S.M., Ciambone D, Welch LC. (2000). Stage of life course and social support as a mediator of mood Stateamong persons with disability. *Journal of Agingand Health*. 13(3): 318-342.
- Bailey, D.,Wolfe, D. M., Wolfe, C. R. (1994). With a little help from our frieendns: Social support as a source of well- beingand of coping with stres. *Journal of Sociologyand Social Welfare* ,21(2), 127-152.
- Bilgin, Ş. (2012).Ağır ve orta düzeyde zihinsel yetersizliği olan çocukların anne- babalarının algıladıkları sosyal destek kaygı ve depresyon düzeylerinin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü. Bursa.*
- Boyd, Brian, A. (2002). Examining the relation ship between stress and lack of social support in mothers of children with autism. *Focus on autism and other developmental disabilities*, 17(4), 208-215.
- Cuzzocrea, F.,Murdaca, A. M., Costa, S., Filippello, P., Larcana, R. (2016). Parental stres, coping strategies and social support in families of childrenwith a disability. *Child CareinPractice*, 22(1), 3-19.
- Duyan, V. (2007). Grupla sosyal hizmet uygulaması, grup çalışmasının engelli çocuğa sahip annelerin benlik saygısı ve yalnızlık düzeyine etkisi. *Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.*
- Eker D, Arkar, H. (1995). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikoloji Dergisi*, 10(34):45-55.
- Eker, D., Arkar, H., Yıldız, H. (2001). Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin gözden geçirilmiş formunun faktör yapısı, geçerlik ve güvenilirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 12(1), 17-25.
- Ekas, N. V.,Lickenbrock, D. M., Whitman, T. L. (2010). Optimism, socialsupport, andwell-being in mothers of children with autism spectrum disorder. *Journal of autism and evelopmental disorders*, 40(10), 1274-1284. doi: 10.1007/s 10803-010-0986-y
- Ersoy, Ö., Çürük, N. (2009).Özel gereksinimli çocuğa sahip annelerde sosyal desteğin önemi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 17 (17), 104-110.
- Gölmüş,E., G. (2005). Zihinsel engelli çocuğu olan annelerin umutsuzluk, kararsızlık, sosyal destek algılarının ve gelecek planlarının incelenmesi.(Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). *Ankara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- Görgü, E. (2005). 3-7 Yaş arası otistik çocuğa sahip olan annelerin algıladıkları sosyal destek düzeyleri ile depresyon düzeyleri arasındaki ilişki.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Marmara Üniversitesi/ Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.*
- İlhan, K. (2014).Engelli çocuğu olan anne ya da babalarda aile desteği ve aile stresi ile ilgili değişkenlerin incelenmesi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Haliç Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.*
- Kahriman, İ. ve Bayat, M. (2008). Özürlü çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları güçlükler ve algıladıkları sosyal destek düzeyleri, *Özveri Dergisi*, 5(1), 1175-1194.
- Kaner, S. (2003).Aile Destek Ölçeği: Faktör yapısı, güvenilirlik ve geçerlik çalışmaları. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 4(1) 57-72.
- Kaner, S. (2004). Engelli çocukları olan ana babaların algıladıkları stres, sosyal destek ve yaşam doyumlarının incelenmesi. *Ankara Üniversitesi Araştırma Projesi, Proje No: 2001-0901-007.*
- Karadağ, G. (2009). Engelli Çocuğa Sahip Annelerin Yaşadıkları Güçlükler ile Aileden Algıladıkları Sosyal Destek ve Umutsuzluk Düzeyleri. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 8(4). 315-322.
- Kırbaş, Z. Ö., Özkan, H. (2013). Down sendromlu çocukların annelerinin aile işlevlerini algılama ve sosyal destek düzeylerinin değerlendirilmesi. *İzmir Dr. Behçet Uz Çocuk Hast. Dergisi*, 3(3), 171-180. doi:10.5222/buchd.2013.171
- Lu, M., Yang, G., Skora, E., Wang, G., Cai, Y., Sun, Q., Li, W. (2015). Self-esteem, social support, and life satisfaction in Chinese parents of children with autism spectrum disorder. *Research in Autism Spectrum Disorders*, 17, 70-77. <https://doi.org/10.1016/j.rasd>.
- McConnell, D., Savage, A., Breittkreuz, R. (2014). Resilience in families raising children with disabilities and behavior problems. *Research in Develop Mental Disabilities*, 35(4), 833-848.Proctor, C., Groza, V.,Rosenthal, J. Social support and adoptive families of children with special needs. <https://doi.org/10.1016/j.ridd>
- Sivrikaya, T. (2012). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerde stres, sosyal destek ve aile yükünün belirlenmesi.(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). *Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Üniversitesi, Bolu.*
- Sivrikaya, T.,Çiftçi Tekinarslan, İ. (2013). Zihinsel yetersizliği olan çocuğa sahip annelerde stres, sosyal destek ve aile yükü. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 14(2), 17-29.
- Sungur Bozdoğan, İ.B. (2011). Zihinsel engelli çocuğa sahip ebeveynlerin algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık puanları arasındaki ilişkinin incelenmesi.

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Şengül, S., Baykan, H. (2013). Zihinsel engelli çocukların annelerinde depresyon, anksiyete ve stresle başa çıkma tutumları. *Kocatepe Tıp Dergisi*, 14(1).
- Şentürk, M., Varol Saraçoğlu, G. (2013). Eğitilebilir zihinsel, bedensel engelli çocuğa sahip olan ve olmayan annelerin aileden algıladıkları sosyal destek ile depresyon düzeylerinin karşılaştırılması. *International Journal of Basic and Clinical Medicine*, 1(1).
- Viton, J. (2015). Disabled children and their family surroundings. *Kontakt*, 17(2), 123-129. doi.org/10.1016/j.kontakt.2015.04.002
- Waieland, N. ve Baker, L. (2010). The role of marital quality and spousal support in behaviour problems of children with and without intellectual disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 54(7):620–633. doi: 10.1111/j.1365-2788.2010.01293.x
- Weiss ,M.J.(2002). Harrdiness and social support as predictors of stress in mother softypical children, children with autism, and children with mental retardation. *Autism* , 6,115-30.
- Yurdakul, A., Girli, A. (1999). Engelli çocuğu olan ailelerin sosyal destek örüntüleri ve bunun psikolojik sağlık ile ilişkisi. Erişim tarihi: 01.04.2018, http://www.isikozelegitim.com/wpcontent/uploads/2018/04/03_Ebeveynlerin-Sosyal-Destek-Oruntuleri.pdf.